

การบอกรับฐานข้อมูลออนไลน์ในลักษณะของสัญญาใบ อนุญาตให้เข้าถึงและใช้บริการฐานข้อมูล ออนไลน์เดี่ยวระดับชาติ (National Site License) : กรณีศึกษาประเทศแคนาดา

ดาร์เร็น รัชตานุรักษ์

ฝ่ายวิจัยนโยบาย สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ

การริเริ่มการบอกรับฐานข้อมูลออนไลน์ระดับชาติของแคนาดา เริ่มต้นจากการที่รัฐบาล โดยมูลนิธิด้านนวัตกรรมแห่งแคนาดาขึ้น (The Canada Foundation for Innovation: CFI) ซึ่งได้จัดทำยุทธศาสตร์นวัตกรรมแห่งชาติ (Canada's Innovation Strategy) ที่มีเป้าหมายต้องการให้ประชาชนในชาติสามารถเข้าถึงข้อมูลแต่ละสาขาได้มากที่สุด ดังนั้น จากเป้าหมายดังกล่าว CFI จึงได้ริเริ่มโครงการ The Canadian National Site Licensing Project (CNSLP) ในปี ค.ศ. 1999 (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น The Canadian Research Knowledge Network : CRKN) เพื่อเป็นช่องทางในการเจรจาต่อรองการบอกรับฐานข้อมูลออนไลน์ที่ช่วยประหยัดงบประมาณลง โดยมีข้อตกลงการอนุญาต สิทธิในการเข้าถึงและใช้กับสถาบันการศึกษา โดยสามารถเข้าถึงฐานข้อมูลได้จริงในปี ค.ศ. 2001

(1) รูปแบบการดำเนินการ

CNSLP ใช้รูปแบบของ “Big Deal” หรือเรียกว่า “Mega Deal” ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันระหว่างเครือข่ายห้องสมุด สมาคมห้องสมุดวิจัย (The Canadian Association of Research Libraries: CARL) ซึ่งมีสมาชิกประมาณ 75 แห่ง และห้องสมุดของสถาบันอุดมศึกษาชั้นสูง เพื่อให้มีการเจรจาแก่สมาชิก ณ จุดเดียว โดยมีมหาวิทยาลัยออตตาวา (Ottawa University) ทำหน้าที่เป็นหน่วยบริหารจัดการกลาง ในการประสานงานโครงการ และเจรจาต่อรองให้ได้ราคาสมาชิกที่ต่ำกว่าปกติ

การจัดทำสัญญา¹ จะเป็นการทำสัญญาบอกรับฐานข้อมูลออนไลน์ (pan-Canadian site licenses / nation-wide) กับแต่ละสำนักพิมพ์ หรือผู้แทนจำหน่ายเพียงรายเดียว (one publishers or vendor) โดยใช้สัญญาข้อตกลงชุดเดียว (single contracted) ซึ่งมีเนื้อหาในสัญญาข้อตกลง ประกอบด้วย

- เป็นสัญญาข้อตกลงที่เป็นชุดเดียวของชาติ (unique) ที่ทำขึ้นระหว่าง CNSLP กับสำนักพิมพ์ต่างๆ ทั้งนี้ หากมีการแก้ไข จะทำเป็นเฉพาะเรื่องและทำเป็นเอกสารแยกออกมาต่างหาก
- ระยะเวลาของสัญญา มีระยะเวลา 3 ปี

¹ <http://safstl-asbstf.scitech.gc.ca/eng/study/feasibility/h.html>

- รูปแบบราคา เป็นราคาคงที่ (fixed pricing) ในรูปของสกุลดอลลาร์แคนาดาและจ่ายเงินเป็นรายปี
- รูปแบบการเสนอราคา (Pricing model) เป็นแบบ “unbundled” โดยจะแยกราคาการบอกรับฐานข้อมูลออนไลน์ออกจากฉบับสิ่งตีพิมพ์ ซึ่งจะพิจารณากำหนดราคาทีบอกรับในรูปของฐานข้อมูลออนไลน์แบบอิเล็กทรอนิกส์ (electronic-based pricing model) เป็นอันดับแรก ส่วนราคาการบอกรับสิ่งตีพิมพ์จะลดตามการบอกรับฐานข้อมูลออนไลน์ตามลำดับไป
- การขึ้นราคา จะขึ้นในปีที่ 4 พร้อมกับพิจารณาฐานข้อมูลใหม่ (renewal)

คณะกรรมการที่สำคัญ ประกอบด้วย 5 คณะ ได้แก่

1. คณะกรรมการกำกับดูแล (Steering Committee)² จัดตั้งขึ้นโดยมูลนิธิด้านนวัตกรรมแห่งแคนาดา (CFI) มีองค์ประกอบ 13 คน ทำหน้าที่ กำกับดูแลและบริหารจัดการให้เกิดความเท่าเทียมกันในการจัดสรรงบประมาณ และเกิดประโยชน์แก่สมาชิก รวมทั้งดำเนินการขยายโครงการสู่สาขาวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สุขภาพและสิ่งแวดล้อม กำหนดนโยบาย พัฒนาแผนการดำเนินงาน ตลอดจนการจัดตั้งคณะอนุกรรมการในการบริหารจัดการโครงการต่างๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และรายงานผลต่อมูลนิธิด้านนวัตกรรมแห่งแคนาดา
2. คณะอนุกรรมการด้านการบริหารจัดการ (Management Sub-committee) โดยจะรายงานผลการดำเนินงานต่อคณะกรรมการกำกับดูแล และรับผิดชอบการนำนโยบายไปปฏิบัติใช้จริง
3. คณะกรรมการที่ปรึกษา (Advisory Board) มีองค์ประกอบ 10 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ ภาคอุตสาหกรรม ภาคการวิจัย ภาคสถาบันการศึกษา และภาคการเมือง และห้องสมุดดิจิทัล เพื่อทำหน้าที่ ให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการวางแผนกลยุทธ์ กำหนดทิศทางการดำเนินงาน จัดทำการเปรียบเทียบข้อมูลกับประเทศต่างๆ โดยจะให้คำแนะนำและรายงานผลต่อ คณะกรรมการกำกับดูแล
4. ทีมเจรจาต่อรอง (Negotiation Resource Team) มีองค์ประกอบ 10 คน เพื่อทำหน้าที่กำหนดขอบเขตและรายการของฐานข้อมูลออนไลน์ (product specifications) ให้ทิศทางในการเจรจาต่อรอง ให้ข้อเสนอแนะในการจัดทำสัญญาการอนุญาตเข้าถึงฐานข้อมูลออนไลน์ และจัดตั้งคณะทำงานต่างๆ ตามที่ต้องการได้

² Canadian National Site Licensing Project: Getting Ready for CNSLP At The University of Saskatchewan Library., David Fox and Vinh-The Lam. Published in The Serials Librarian, vol. 43, no. 3, 2003, pp. 39-57 © Haworth Press. <http://ecommons.usask.ca/bitstream/handle/10388/22/GettingReadyforCNSLP15oct2007.pdf?sequence=1>

5. กลุ่มผู้งานด้านการติดตามและประเมินผลกระทบ (Evaluation Task Group หรือ a Performance Measures and Impact Task Group) เพื่อรับผิดชอบการจัดทำกลไกการประเมินผลลัพธ์ ผลกระทบ และวัดประสิทธิภาพการทำงานของโครงการ

แหล่งเงินทุน ในระยะเริ่มต้นของโครงการนำร่อง ได้รับการสนับสนุนงบประมาณตั้งต้นรวมจำนวน 50 ล้านบาท เพื่อดำเนินโครงการตลอดระยะเวลา 3 ปี โดยมุ่งเน้นสนับสนุนการบอกรับฐานข้อมูลออนไลน์ที่เน้นใน 4 สาขาหลัก คือ สาขาวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ ซึ่งแบ่งการสนับสนุนงบประมาณออกเป็น

- จากมูลนิธินวัตกรรมแห่งแคนาดา (CFI) รวมจำนวน 20 ล้านบาท (หรือ 40%)
- ทุนสนับสนุนแบบร่วมทุน (matching funds) จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยและรัฐบาลท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 64 แห่งใน 4 ภูมิภาค รวมจำนวน 30 ล้านบาท (หรือ 60%)

รูปแบบการเจรจาต่อรอง คณะกรรมการกำกับดูแล (Steering Committee) ได้กำหนดกระบวนการจ้างและทำสัญญาการบอกรับฐานข้อมูลออนไลน์ ออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

- (1) การเปิดประมูลคุณสมบัติพื้นฐาน (Pre-Qualification Bid) โดยมีเนื้อหา อาทิ บทบาท ภาระหน้าที่ ข้อมูลเทคนิค และการกำหนดราคาจากผู้แทนจำหน่าย เบื้องต้น มีผู้แทนจำหน่าย (vendors) เข้าประมูลจำนวน 42 ราย จากนั้น ทีมเจรจาต่อรอง (The Negotiations Resource Team) จะทำการคัดเลือกตามเกณฑ์ โดยแต่ละเกณฑ์จะให้คะแนนไม่เท่ากัน ซึ่งมีเกณฑ์ได้แก่
 - ความสามารถของผู้แทนจำหน่าย (vendor capability) = 7%
 - การให้บริการทางเทคนิค = 7%
 - สำนักพิมพ์ (products) = 29%
 - การเข้าถึงข้อมูล (licensing approach) = 14%
 - การทำรายงานข้อมูลการใช้ = 7%
 - ข้อจำกัดการเพิ่มราคารายปี = 7%
 - ฐานข้อมูลออนไลน์ตามความต้องการ (demand) = 29%
- (2) จัดทำข้อเสนอโครงการ (Request for Proposal : RFP) ที่ให้ผู้แทนจำหน่ายที่ผ่านการคัดเลือกในข้อ (1) แล้ว เพื่อทำข้อเสนอโครงการในการบอกรับฐานข้อมูลออนไลน์ และนำเสนอต่อคณะกรรมการกำกับดูแล ซึ่งมีสำนักพิมพ์ที่ได้มีการทำจำนวน 7 ราย ประกอบด้วย
 - Academic Press – IDEAL service

- American Chemical Society – ACS Web Editions
- American Mathematical Society – MathSciNet
- Institute for Scientific Information (ISI) – Web of Science
- Institute of Physics Publishing – IOP Journals
- Royal Society of Chemistry – RSC Electronic Journals
- Springer-Verlag – LINK service

สมาชิกที่เข้าร่วม สมาชิกที่มีสิทธิในการเข้าถึงฐานข้อมูลออนไลน์ ที่สามารถสืบค้น ดาวน์โหลด พิมพ์ เอกสารได้ ประกอบด้วย

- 1) สมาชิกของสถาบันอุดมศึกษา อาทิ อาจารย์ นักศึกษา เจ้าหน้าที่ สมาชิกของประชาคม มหาวิทยาลัย (university community) โดยสามารถเข้าถึงผ่าน IP address
- 2) ผู้ใช้ทั่วไป (walk-in) ที่ใช้ฐานข้อมูลภายในบริเวณสถาบันอุดมศึกษา

เกณฑ์ในการเลือกผู้แทนจำหน่าย ประกอบด้วย

- สิทธิในการเข้าถึง (access rights)
- การจัดเก็บและรักษาข้อมูล (archiving and preservation)
- การรับรองความถูกต้องของผู้รับบริการ (authentication of users)
- การอนุญาตให้เข้าถึงบริการ (authorized use of licensed resources)
- ลิขสิทธิ์และสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (copyright and intellectual property rights)
- บทบาทในการเข้าถึง
- การบังคับใช้ (license enforcement)
- กลยุทธ์ทางราคา (pricing strategies)
- ความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับ (privacy and confidentiality)
- ข้อกำหนดสำหรับ third party
- การแก้ไขปัญหากรณีผลการดำเนินงานไม่เป็นที่ยอมรับจากผู้แทนจำหน่าย
- การจัดทำรายงาน ข้อมูลสถิติต่างๆ
- ข้อกำหนดเรื่องการสิ้นสุดสัญญา (termination rights) รวมทั้งสิทธิที่เหลือในการเข้าถึงข้อมูลที่ได้ licensed แล้ว

เกณฑ์การคัดเลือกห้องสมุด ซึ่งประกอบด้วย 3 เกณฑ์ คือ

- 1) มีคณะที่ได้รับการจัดอันดับเป็นลำดับต้นๆ (all ranks faculty)
- 2) มีผู้สำเร็จการศึกษาจำนวนมาก
- 3) เป็นหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการวิจัย

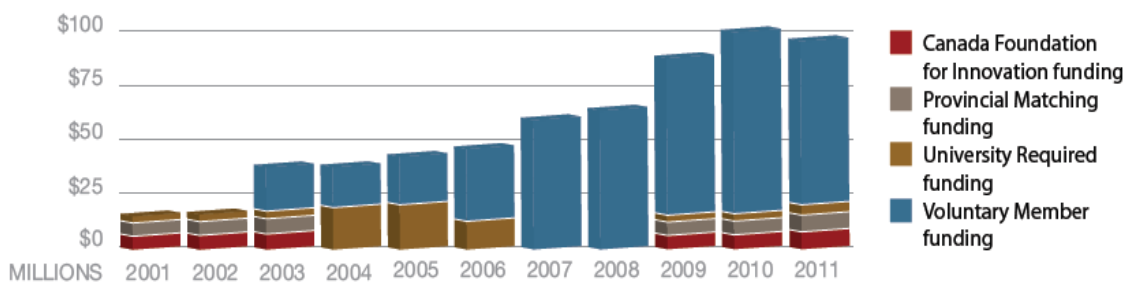
(2) ประโยชน์ที่ได้รับ

ผลจากการดำเนินโครงการนำร่องพบว่า

- มีหน่วยงานต่างๆ เข้าเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้นจาก 64 แห่ง เป็น 75 แห่ง แบ่งออกเป็น หน่วยงานของรัฐ และมหาวิทยาลัย
- สามารถทำสัญญาใบอนุญาตเข้าถึงฐานข้อมูลออนไลน์กับสำนักพิมพ์เพิ่มขึ้นจาก 7 สัญญาเป็น 52 สัญญา (licenses) และมีการทำข้อตกลงรวมประมาณ 2,586 ข้อตกลง (agreements)
- ช่วยให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงฐานข้อมูลออนไลน์แบบวารสารฉบับเต็ม (full text journal titles) ได้กว่า 750 ฉบับ และสามารถสืบค้นชื่อวารสารได้มากกว่า 8,500 ชื่อ
- สร้างรูปแบบราคาแบบอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็น unbundled print
- มีมูลค่าของการจัดทำสัญญาใบอนุญาตประมาณ 100 ล้านเหรียญแคนาดา/ปี (แผนภาพที่ 2-3)

แผนภาพที่ 1 มูลค่าเงินลงทุนเริ่มต้นที่นำมาสู่การลงทุนอย่างยั่งยืน

CFI SEED MONEY LEVERAGES SUSTAINED INVESTMENT

ที่มา : COLLABORATING FOR VALUE ANNUAL REPORT 2010-2011. The Canadian Research Knowledge Network (CRKN).

(3) *ประโยชน์ที่ได้รับ*

นอกจากนี้ ผลจากการดำเนินโครงการ ส่งผลให้ ในปี ค.ศ.2003 โครงการ CNSLP ได้รับคัดเลือกจาก สมาพันธ์ห้องสมุดนานาชาติ (International Federation of Library Associations and Institutions : IFLA) ให้เป็นหนึ่งในสิบของบทเรียนที่ดี (success stories)

เอกสารอ้างอิง

University Librarian. **Connecting to the Future...toward the new library.** University Librarian's Annual Report 2000/2001. Canada.

Xiaohua Zhu. **The National Site Licensing of Electronic Resources: An Institutional Perspective.** Journal of Library and Information Studies 9:1 (June 2011) p.51-76.

The University of Chicago Press. **Comparative and International Education Society.** CIES 2009 Publisher's Report. February 27, 2009.

Mark Rowse. CEO, Ingenta PLC, Oxford, UK. **The Consortium Site License: A Sustainable Model?.** ISBN 0024-2667. Libri.2003. vol. 53, pp1-10. 10 February 2003.